

Երեւոնյա այսպէս

ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՍԵՆ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՐԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐՈՅ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովվապետական այցը Մարսել

Հունիսի 28-ին Ն. Ս. Ս. Օ. Ս. Տ. Գաբրելի Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հայրապետական այցով Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնից մեկնեց Մարսել՝ մասնակցելու Մարսելի Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու 80-ամյակի հանդիսություններին: Նորին Սրբության ուղեկցում էին ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ արթուր Պապիկյանը, Սուրբաշենի, գլխավորապես՝ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսական գրասենյակի գործակալները, Մարսելի Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները:

Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու Զրաշափառի արարողությանը ներկա էին հավատավոր հայորդիներ, Մարսելի արքեպիսկոպոսը, Մարսելի Ղաթիկ Ուղղափառ եկեղեցու արքեպիսկոպոսը, կրոնական հարանվանությունների ներկայացուցիչներ: Նորին Սրբության խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները, Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու վարչական խորհրդի անդամները:

Հունիսի 29-ին Նորին Սրբության գլխավորությամբ իր աշխատանքներն սկսեց Հայ եկեղեցու եկրոպական համագումարը, որին մասնակցում էին Հայ եկեղեցու եկրոպական թեմերի արքեպիսկոպոսները, համայնքների հոգևորականները, թեմերից ժամանած աշխարհականները և Հայ եկեղեցու երիտասարդաց շարժման ներկայացուցիչները: Համագումարը բացվեց Ֆրանսիայի հայոց թեմի առաջնորդի ողջույնի խոսքով և Ամենայն Հայոց Հայրապետի պատգամով: Չեկովյանը ընթերցեց «Հայ եկեղեցու դերը Սփյուռքում», «Հայ Առաքելական եկեղեցի. արդիականության երկրորդության միջոց», «Հայ Առաքելական եկեղեցու երկրորդության միջոց», «Հայ Առաքելական եկեղեցու երկրորդության միջոց» շարժումը եկրոպայում» թեմաներով: Համագումարի նիստի վերջում Նորին Սրբությունը պատգամեց մասնակիցների հարցերին:

Նույն օրը հայոց Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Բուշ դյու Ռոն Լահանգի սենատոր ժան Նոել Գերիկի, Պոլանս-Ալպ-Կոտ դ'Ալպի շրջանային խորհրդի նախագահ Միշել Վոգելի հետ, այնուհետև այցելեց Մարսելի Համագումարի դպրոց, հանդիպում ունեցավ աշակերտության եւ ուսուցչական կազմի հետ: Երեկոսյան Մարսելի Աթոռի Սեն Վիկտոր եկեղեցում Նորին

Սրբությունը մասնակցեց համայնքի կողմից կազմակերպված համերգին: Ելույթ ունեցան «Գեղամ Բաղդասարյան» եւ «Սասուն» ժողովրդական գործիքային համույթները, ինչպես եւ Մարսելի «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը: Օրվա բոլոր միջոցառումներին իր մասնակցությունը բերեց Նաե ՀՀ դեսպան տիար Վիգեն Զիթեյանը:

Հունիսի 30-ին Մարսելում շարունակվեց Հայ եկեղեցու եկրոպական համագումարը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մարսելի Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու սրահում հարցազրույց տվեց Ֆրանսիական «France 2» հեռուստաընկերությանը՝ ներկայացնելով Հայ Առաքելական եկեղեցու առաքելությունը, հայոց հոգևոր կենտրոն Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի գործունեությունը, անդրադարձավ Սփյուռքում Հայ եկեղեցու ծառայությանը եւ պատասխանեց հեռուստատեսության լրագրողի հարցերին:

Կեսօրից հետո Նորին Սրբությունը հանդիպում ունեցավ Մարսելի քաղաքապետ ժան Կլոդ Գոդանի հետ: Նույն օրը՝ երեկոյան, տեղի ունեցավ Վեհափառ Հայրապետի այցի առիթով մարսելահայ համայնքի կողմից կազմակերպված պաշտոնական ընթրիք, որին մասնակցում էին ՀՀ դեսպան տիար Վիգեն Զիթեյանը, Մարսելում ՀՀ հյուպատոս տիար Վարդան Սրմաթյանը, եկրոպայի հայոց թեմերի առաջնորդները, հոգևորականները, Հայ եկեղեցու եկրոպական համագումարին մասնակից պատվիրակությունների անդամները, հարավային Ֆրանսիայի շրջանի ծխական քահանայներ, Մարսելի հայ համայնքի վարչականներ եւ հավատացյալներ:

Հունիսի 1-ին Մարսելի Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցում Պատարագ մատուցեց Գաբրելի Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Հայրապետական Պատարագին ներկա էին Հայ Առաքելական եկեղեցու եկրոպական թեմերի առաջնորդները եւ հոգևորականներ, Ղաթիկ եկեղեցու արքեպիսկոպոսը, ՀՀ դեսպան տիար Վիգեն Զիթեյանը, Մարսելում ՀՀ հյուպատոս տիար Վարդան Սրմաթյանը, Բուշ դյու Ռոն Լահանգի սենատոր ժան Նոել Գերիկ, Լահանգային եւ քաղաքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ, բազմաթիվ հավատացյալ հայորդիներին, պետք է նշել, որ պատգամը փոխանցեց հավատացյալ հայորդիներին, ինչպես նաեւ եպիսկոպոսական պառնակ շնորհեց Ֆրանսիայի հայոց թեմի առաջնորդ Նոյնի արք. Չաքարյանին՝ ի գնահատություն Հայ Առաքելական Սբ եկեղեցու անդամներին, որոնցի ծառայության եւ թեմի շինության ու առաջնությանը բերած ջանքերի: Նորին Սրբությունը նաեւ Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու 80-ամյակի առիթով եկեղեցուն նվիրեց սբ Թարգմանից վարդապետների սրբապատկերը:

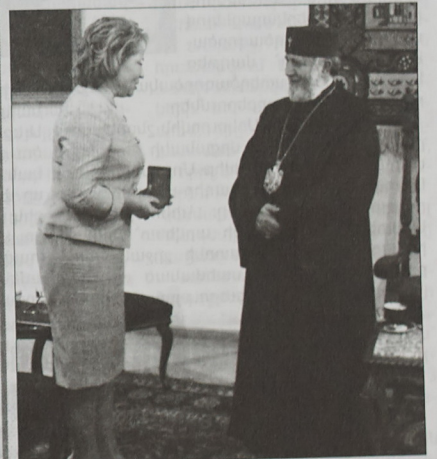
Պատարագի արարողությունից հետո եկեղեցու սրահում տեղի ունեցավ Սրբոց Թարգմանաց եկեղեցու 80-ամյակի հանդիսությունների փակումը: Վեհափառ Հայրապետը վերստին իր սրբությունների փակումը: Վեհափառ Հայրապետը վերստին իր սրբությունների փակումը: Վեհափառ Հայրապետը վերստին իր սրբությունների փակումը: Վեհափառ Հայրապետը վերստին իր սրբությունների փակումը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց ՌԴ Դաւնային Ժողովի Դաւնության խորհրդի նախագահին

Հունիսի 11-ին Ն. Ս. Ս. Օ. Ս. Տ. Գաբրելի Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի Դաւնության Դաւնային Ժողովի Դաւնության խորհրդի նախագահ Վալենտինա Մատվիենկոյի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ ՀՀ ԱԺ փոխնախագահի Հերմինե Նաղդալյանի:

Հանդիպման անդրադարձ կատարվեց հայ եւ ռուս ժողովուրդների դարավոր բարեկամությանը, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի ռազմավարական գործընկերությանը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մասնավոր անդրադարձ կատարեց օրեր առաջ ՌԴ Կրասնոդարի շրջանում տեղի ունեցած աղետին, իր գլխավորություն ու սրտակցությունը հայտնեց ՌԴ իշխանություններին եւ ժողովրդին՝ ջրհեղեղի հետեանքով զոհված հարյուրավոր քաղաքացիներին համար:

Վեհափառ Հայրապետը եւ Մատվիենկոյն խոսեցին Նաե ԼՀ հակամարտության խաղաղ կարգավորման, Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու եւ Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու ջերմ հարաբերությունների ու արդյունավետ համագործակցության, Ռուսաստանում հայ համայնքի ազգային-հոգևոր կյանքի կազմակերպման մասին: Նորին Սրբությունն իր օրհնությունը ու գնահատանքը հայտնեց ՌԴ իշխանություններին՝ Ռուսաստանում հայորդիներին եւ Հայ եկեղեցուն ցուցաբերվող զորակցության եւ ուշադրության, ինչպես նաեւ ԼՀ հակամարտության խաղաղ կարգավորման ուղղված ջանքերի համար:

Հանդիպման վավորին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը տիկին Վալենտինա Մատվիենկոյին շնորհեց Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու «Սբ Սահակ - Սբ Մեսրոպ» պատվոք բարձր շքանշան՝ հայ եւ ռուս ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման, Սանկտ Պետերբուրգի պապական հոգևոր ու ազգային արժեքների պահպանման գործում ունեցած կարեւոր ներդրման համար:

«Եղիցի լույս» մրցանակի հանձնման հանդիսություն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում

Այնուհետև Մայր Աթոռի հոգեւոր-կրթական հաստատությունների տնօրէն Գեորգեայ Սարգսյանը ընթերցեց հայրապետական վկայագիրը, որից հետո Ամենայն Յայոց Յայրապետը «Եղիցի լույս» մրցանակը հանձնեց Ալեքսանդր Սոկուրովին:

Ներկաների հետ իր զգացումները կիսեց պրն Սոկուրովը: Շնորհակալություն հայտարարեց մրցանակի արժանատի թաղային համայնքին, որի անդամներն են հոգեւորապետական կրթական հաստատությունները, որոնք ապահովում են մանկաների կրթական և սպորտական զարգացման ուղիներին:

Վերջում Նորին Սրբությունը, ողջունելով կրթական հաստատության մասնակիցներին, իր գնահատանքը հայտնեց փառատոնի հիմնադիր-տնօրէնին եւ կազմակերպիչներին,

Հունիսի 12-ին Գեորգեայի հոգեւոր ճեմարանի հանդիսությունների դահլիճում, նախագահութեամբ Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գաբրիելի Բ Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի, տեղի ունեցավ «Ուկե ծիրան» միջազգային ամենամյա կինոփառատոնում Յայ Առաքելական Եկեղեցու սահմանած «Եղիցի լույս» մրցանակի հանձնման արարողությունը: Մրցանակն այս տարի շնորհվեց կինոռեժիսոր Ալեքսանդր Սոկուրովին:

Կինոփառատոնի մասնակիցներին եւ հյուրերին ողջունեց Մայր Աթոռի հրատարակչական բաժնի տնօրէն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը: Սրբազան հայրը խոսեց հայ կինոնկարչության պատմության, ապա «Ուկե ծիրան» կինոփառատոնի առաքելության մասին, անդրադարձավ նաեւ Յայ Եկեղեցու հոգատարությանը՝ հայ մշակույթի եւ հոգեւոր-մշակութային արժեքների հանդէպ, եւ ներկայացնելով մեծարյալի ստեղծագործական վաստակը՝ մաղթեց նրան նորանոր ստեղծագործական հաջողություններ ու ձեռքբերումներ:

Խոսք ասացին եւ Սոկուրովին շնորհավորեցին «Եղիցի լույս» մրցանակի խորհրդի անդամ արթուր Ղափի՝ Սուրբապետ եւ կինոփառատոնի հիմնադիր-տնօրէն Զարուհի Կաթողիկոսին: Կինոարվեստը նկատելով իբրեւ լույսի արվեստ՝ նրանք խոսեցին նաեւ փառատոնի շրջանակներում Յայ Եկեղեցու սահմանած «Եղիցի լույս» մրցանակի կարեւորության մասին:

«Եղիցի լույս» մրցանակի շնորհման հանձնարարեցին Մայր Աթոռի հոգեւոր-կրթական հաստատությունների տնօրէն Գեորգեայ Սարգսյանը եւ Սոկուրովին՝ մաղթելով Աստուծոյ գորակցությունը նրա ստեղծագործական կյանքին: Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսը վստահություն հայտնեց, որ սա գեղեցիկ մի ավանդույթ կդառնա Յայոց Եկեղեցու կյանքում, երբ վաստակաշատ արվեստագետները Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում ամեն տարի կարծանան «Եղիցի լույս» մրցանակի:

«Սր Էջմիածինը կրոնական տուրիզմի եւ մշակութային ուղիների խաչմերուկում» թեմայով բնարկում Մայր Աթոռում

Հունիսի 10-ին Գեորգեայի հոգեւոր ճեմարանում տեղի ունեցավ բնարկում «Սր Էջմիածինը կրոնական տուրիզմի եւ մշակութային ուղիների խաչմերուկում» խորագրի շուրջ:

Բացման խոսքով հանդէս եկավ Մայր Աթոռի վարչատնտեսական բաժնի տնօրէն Մուշեղ եպ. Բաբայանը: Անդրադառնալով Զայաստանում կրոնական տուրիզմի զարգացման անհրաժեշտությանը՝ Մուշեղ սրբազանը կարեւորեց նման սեմինարների անցկացումը՝ ընդգծելով, որ դրանք այսուհետ շարունակական բնույթ են կրելու: Սրբազանը ներկայացրեց նաեւ Մայր Աթոռի կողմից գործադրվող լուծումները, որպէսզի ուխտավորները եւ գրաստանները կարողանան

լավագույնս հաղորդ դառնալ հայ ժողովրդի ազգային եւ հոգեւոր արժեքներին:

Իսկ 33 երևույթի կազմակերպող Մայր Աթոռի տուրիզմի կարեւորագույն ճյուղի զարգացմանը բերվող նպաստի համար՝ Նշելով, որ նման հանդիպումները նաեւ ավելի են ամրապնդում Մայր Աթոռի եւ այդ ոլորտում ներգրավված ընկերությունների համագործակցությունը: Թեմայի շուրջ բանախոսություն ներկայացրեց Մայր Աթոռի թանգարանների տնօրէն Անդրիկ քին. Կարապետյանը:

Քննարկումն ամփոփեց Մայր Աթոռ Սր Էջմիածնի հրատարակչական բաժնի տնօրէն Նաթան արք. Հովհաննիսյանը:

Դուկտոր Հանս Յուրգեն Ֆյուլները Գեորգեայի հոգեւոր ճեմարանում

Հունիսի 24-28-ը Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գաբրիելի Բ Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի գրասենյակում Մայր Աթոռ Սր Էջմիածնում եր գտնվում էին ճանաչողական համալսարանի պատմական աստվածաբանության բաժնի դասախոս դուկտոր Հանս Յուրգեն Ֆյուլները:

Պրն Ֆյուլները մշտապես հետաքրքրված է եղել հայկական մշակութային եւ Յայոց Եկեղեցու Պատարագով, որին է նվիրված են նրա գիտական աշխատությունները:

Բազմեց «Նազգաշյան մանուկների տունը»

Հունիսի 30-ին Երեւանի Արաբկիր համայնքի Ահարոնյան 2/2 հասցեում տեղի ունեցավ «Նազգաշյան մանուկների տուն» երեխաների աշակցության կենտրոնի բացման արարողությունը: Արարողության սկզբում ազգային եւ հոգեւոր երգերի կատարումներով հանդէս եկան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Արաբկիրի հայորդյա տան սաները: Ապա իրենց սրտի խոսքն ասացին «Մեր հույս» հայկական բարեգործական կազմակերպության (ԱՄԿ) նախագահ Արիստ Կրիկորյանը եւ «Նազգաշյան մանուկների տուն» աշակցության կենտրոնի տնօրէն Միհրան Միրջանյանը: Նրանց խոսքով՝ կենտրոնի իր եղբայր տարբերվելու եւ նմանատիպ այլ աշակցության կենտրոններից՝ ունենալով հիմնականում ուսումնական ուղղվածություն: Այնուհետև Մուշեղ սրբա-

զանի հանդիսապետությամբ կատարվեց տնօրէնների արարողություն: «Նազգաշյան մանուկների տունը» ԱՄԿ հայոց Արեւմտյան թեմի, հայկական բարեգործական «Մեր հույս» կազմակերպության եւ անհատ բարերարների աշակցության կողմից Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանւո ներքո: Այն նախատեսված է սոցիալապես անապահով ընտանիքների 10 տարեկանից բարձր աղջիկների համար: Մանուկների տանը 50 աղջիկ կստանան մասնագիտական կողմնորոշում ու սոցիալական աշակցություն, կհիմնական արհեստներից մեջ: Կենտրոնի իր դռները կբացի սեպտեմբերի 1-ից: Ապագայում ծրագրվում է նաեւ ապաստան տրամադրել մուրաքիկ երեխաներին, ովքեր օթեւան ունենալուց բացի՝ կստանան հոգեբանական աշակցություն:

«Փոքրիկ հրեշտակներ» շաբաթօրյա դպրոցի ազգանապատ առաքելությունը

«Փոքրիկ հրեշտակներ» շաբաթօրյա դպրոցը բացառիկ, ազգային ու հոգեմտավոր առաքելություն է իրականացնում Լոս Անջելեսի հայ համայնքում: Կրթօջախն ԱՄՆ-ի հայոց Արեւմտյան թեմի առաջնորդ Հովհան արք. Տերտրուսի օրհնությամբ վերակազմավորվել է առաջնորդախոս Սրբոյ Դեռնոյանց Մայր տաճարի հովանւո ներքո սկսել եւ գործել շուրջ երկու տարի առաջ: Այս կարճ ժամանակահատվածում վարժարանը դարձել է գաղութի մեծ ու կազմակերպված շաբաթօրյա դպրոցներից մեկը:

2011-ից կրթօջախը համագործակցում է Զայաստանի Զանապետության Սփյուռքի, ինչպէս նաեւ Գիտության ու կրթության նախարարության հետ՝ հայրենիքից ստանալով մեթոդական, լեզվաբանական ժամանակակից գրականություն, ինչպէս նաեւ դիդակտիկ նյութեր ու դասագրքեր: Զարկ է նշել, որ «Փոքրիկ հրեշտակներ» շաբաթօրյա դպրոցը Լոս Անջելեսի այն եզակի կրթական հաստատություններից է, ուր դասընթացներն անց են կացվում բացառապես արեւելահայերենով ու Զայաստանի Զանապետության հանրակրթական դպրոցների

րում: Դպրոցին կից գործող գիտակրթական հանձնախումբը գլխավորում է դուկտոր Էլլի Անդրեյանը: Նրանք տնօրէնության հետ կազմակերպում են ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացներ եւ համակարգում ուսումնական, մեթոդական ծրագրերը՝ դրանք համապատասխանեցնելով ամերիկյան չափորոշիչներին:

Վարժարանի փոխանցած ազգային մտածողության, ինչպէս նաեւ որակյալ հայերենի ուսուցման միջոցով աշակերտները հաղորդակից են դառնում մեր հազարամյա մշակութային մշտամահարսություններին ու անանց ժառանգությունը:

«Փոքրիկ հրեշտակներ» շաբաթօրյա դպրոցի առանձնահատկություններից է նաեւ մշակութային ու ազգային գանա-

դասագրքերով: Կրթօջախի 6 դասարանում սովորում է շուրջ 150 աշակերտ՝ բաժանված ըստ լեզվական իմացության: Ուսուցման ծրագիրն իր մեջ ներառում է հայոց այբուբենի դասավանդումը մինչեւ մայրենի լեզվի, գրականության, ազգային երաժշտության նյութերի ուսուցում:

Ուսուցչական կազմը՝ գլխավորությամբ տնօրէն Հովհաննէս սրկ. Գուրույանի, դասավանդելու երկարամյա փորձառուներն ունի ոչ միայն Զայաստանում, այլեւ Միացյալ Նահանգների կրթական տարբեր հաստատություններում:

Գաղութի հանդէսները՝ անմոռանալի պահեր պարգեւելով բոլորին: Դպրոցի ղեկավարությունն ամավերջի ընկերության արդյունքում առաջադիմության մեջ գերազանց արդյունք ցուցաբերած աշակերտներին խրախուսելու նպատակով հանձնում է զովասանագրեր, իսկ առաջին դասարանցիներին՝ տառաճանաչության վկայականներ եւ գունագիր պարգեւատրաններ: Վեցերորդ հարստանի աշակերտներն ստանում են ավարտական վկայականներ:

«Փոքրիկ հրեշտակներ» շաբաթօրյա դպրոցի մանկ դիվան

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ԿԱՐԱԴԵՏ Բ ՈՒԼՆԵՂԻ (1726-1729)

Ասորգբը՝ թիվ 11-12

հսկ իրեն վերահս էր տիրում։
Մյուս քաղաքներում։ Այն համեմ-
ատաբար բարձրը էր Կոս-
տանդուպոլսի պատրիարքա-
րանում՝ շնորհիվ Յոզիաանես
պողոտի բեղուն գործունեու-
թյան։ Նա 1726 թվին վերաշի-
նեց Այլուտարի Սր Կարապետ
եկեղեցին։ Այդ նույն ժամանակ
եկեղեցաբնում Նորոզվեց հոգե-
տուր։ 1729 թվին կառուցվեց
Խոսքլյոյի Սր Ստեփանոս եկեղե-
ցին, ձեռնարկվեց Դալաթի Սր
Հրեշտակապետ եկեղեցու վե-
րաշինությունը, որն այրվել է
1729 թվի մեծ հրդեհի ժամա-
նակ։ Խուսկարան 13 եկեղեցու
երև լիարկին։

Լորից սրվեց լատիսներին հեն
հսկանաբարությունը, երբ հայե-
ն ի դեմս կաթողիկոսի եւ
պատրիարքի, դավանական
փոխարկային հարցում հրաժարվե-
ցին լատիսներին նոր պայման-
ներն ընդունելուց: Լատին ե-
պիսկոպոսը կրկին արգելեց
հայ հռոմեադավաններին հա-
ճախել հայոց եկեղեցիները:
Լատիսները կրկին բացառա-
յունքի իրենց փոփոխական
դեմքը: Հռոմեադավանների
կողմից եղան քսութուններ ու
գլխաբարություններ: Գործն
այնպէս հասավ, որ օսմանյան
իշխանությունները Հովհաննէս
Կոլոտ պատրիարքին ստիպե-
ցին, որ ևս իսկ իր հոտին, որ
ըլլորը եկթարկվեն իրեն, իսկ
անհաւանդներին հանձնի իշ-
խանութուններին:

Շրթայակիրը շարունակում էր իր գործունեությունը Երուսաղեմի պատրիարքությունում:

1718 թվից նա իր վզին կրում էր երկաթյա անուրը: Ութ տարի էր անցել, հուշակվել էր Երուսաղեմի ազատությունը 4. Պոլսի պատրիարքությունից, հաստատվել էին Երուսաղեմի պատրիարքության ապագան ապահովող կանոնները: Այլեւս անուրը կրելն իմաստ չուներ: Կաթողիկոսն ու 4. Պոլսի պատրիարքը որոշեցին ստիպել զփրկորին, որ նա երկաթյա անուրը վզից հանի: Նրան հոգեւորականների ու ժողովրդի անուկներն ամառվա ուղարկվեց նման խնդրանքով: Նշվում էր, որ Երուսաղեմի պարտքերը փակված են Երուսաղեմի պարոզ պայծառացել է, ուստի պետք է, որ պատրիարքը երկաթյա անուր կրի: Նամակն Երուսաղեմ տարան Զաննա: Շղթայակիրն անսպախնորանքներին երկաթյա անուրը հանեց: Այն հասկվեց մեղովվարությունը, քանի որ ժամանակի ընթացքում ծանցուղվել էր քրոսնից եւ ամրացել: Ե պատիվ այդ արարողության Շղթայակիրը Սուրբ Սիկա անունով սեղան կանխեցեց Սեւմիածին փողոկի եկեղեցու եւ անուրը տեղադրեց նրա սյուների մեջ: Անուրը սեղանի վրեջեղեց մինչեւ 19-րդ դարի մեծերը, իսկ հետո, որպես թանկարժեք իր, պահվում է Սբ Զակարյան տաճարի գանձարանում:

Եղեայակիրը ստրոգեց Աբ Յակոբի եկեղեցին, որի թույլտվությամբ թյունը կարգավորեց Կոլոտա 1727 թվին եւ հրովարտական ողակեց Երուսաղեմի պատերհանին՝ Սեդեքտարոս Երես

ԱՆԵՑ ԱՎՆԵՐԻ ԻՆՋԱՆԻՍԻ ՄԻՋԵՂՈՎ, որը մեծապես օգնել էր որա հաստատմանը՝ որպես Անգլիա-ի դեսպանության թարգման և մեծ վեգիրության պաշտոնյա: Մեքսեթաթուրոսը, նույն ինքը՝ Մեդ-բուս ամիրան, որ մեծահա-րուստներից էր, բարերարու-թյուններ կատարեց Երուսաղե-մի՝ այստեղ մնացած երկու տարվա ընթացքում: Լուծվեց Աբ Փոկիչ վանքի ջրի խնդիրը, որն զգալի նեղություն էր պատ-ճառում հայերին: Գրիգոր պատրիարքը Կոլոտի միջոցով արքունական հրովարտակ ձեռք բերեց, եւ գործը կատար-վեց: Ճառագաթիւք, որը տեղի էր ունենալու 1729 թօլիս, ծնունդ էր տալու հայերի ու հույների բանկառիվներին: Այդ պատճա-ռով Գրիգորի միջոցով առա-ջարկ արվեց հույների փոխա-նորդ Մեւետիոսին (պատրիարք Զրիախթոսը գտնվում էր Լե-հաստանում), որ հույների ու հայերի չկամներն արգելվեւ Ձատկի կապանցութայամբ. հու-յների Ձատկին հայերը եւ հայե-րի գաղտնի հոսելուն իրավունք չունեան ետներու Աբ Յարու-թյան տաճար: Առաջարկը բա-նական էր, եւ այն Զրիախթոսի՝ Պուլքերշից Կոլոտին գրած նա-մակում հավանության արժա-նացավ: Նման համաձայնու-թյուն ձեռք բերվեց նաեւ Կոլո-տի եւ հույների՝ Կ. Պոլսի պատ-րիարքի միջեւ: Այդ մասին հայ-տնվեց պետական իշխանու-թյուններին, որոնք պաշտոնյա ուղարկեցին Երուսաղեմ՝ իրա-մանի գործողությունը հսկելու համար: Այդ ամենի շնորհիվ 1729 թ. ապրիլի 6-ին հույների եւ 13-ին հայոց Ձատկի խա-ղաղ անցկացվեց, եւ որեւէ իրա-դանցում չէրավ: Ուխտագնա-ցությունից վերադարձած հույ-ները, այստեամեայինիվ, Կ. Պոլ-սում վեճեր առաջ բերեցին, եւ ամբաստանություններ կա-տարվեցին հայերի դեմ: Յու-զուսներ եղան Կեսարիայում, սակայն Կոլոտ իշխանություն-ների միջոցով վիճակը կարգա-վորեց: Շղթայակիրը լատիններ-րի հետ խնդիրներ ուներ, սա-կայն կարողացավ դառն շահեղ՝ հայոց իրավունքները պաշտ-պանել եւ ունեցվածքի վավե-րագրեող նորոգել:

Այդ ամենը տեղի ունեցավ
1730 թվին:

Արդ տեսնենք, թե ինչ կացու
թյուն էր Սսի կաթողիկոսություն
նում:

Կաթողիկոսացաճ Մատթեոս Սարկին լքել էր արթորը եւ 1703 թվին լեւել է Դուիիս, որպէսզի գլխաւորացի Ռաֆայիլ եւ Ազարիա Կարկաւառցիներին հիմնարարած էր Պետրոս Բերիաւցոյ վերահիմնաճ Բերիայի հակաթառո կաթողիկոսությունը։ Այստեղ իս Կրիկիսն մոռացալ էր միկելէ անգաւ տաիպվաճ եղալ ուրացութալ դիմել։ Պետրոս Բերիացին, ու հայտնի է նաեւ Պիճակ անունու մուաճեց, որ իկըց կարող է տիրաւալ Սսի աթոռին, քաիկ որ աթաիկութիւն տրաճել։ Սակայն Սմարթանսերը 1705 թ. կաթողիկոս իռչալկեցին Յովհաննէսն Զաճցուն, թեւէ Յովհաննէսին չալըց վեց Պետրոս Բերիացուն իրեն տթարկել։ Կերցիսս 1708-ին եպիկոպոս ճեռնաւորեց Սեւրն թաւկայայտին, իսկ 1710-ին՝ Արքիմաճ Արծիվաիկին։ Ի վերըո Յովհաննէսը Պետրոսին կարողացաւ Բերիայից քշել։ Եւ մաիացաւ 1728 թվին երուսաղէմում։ 1730 թվի դեկտեմբերին մաիացաւ Յովհաննէս Զաճցին, եւ նրա հալորըրեց Ուղուրլու ակաւանուն Գրիգոր Կեսարացին, իսկ վերընիս էր 1727-ին՝ մեկ ալլ Յովհաննէս Զաճցի՝ Տեղ-Աղամ մակունով, որը միանձնայա հայրաստեց միկելէ 1731 թիվը, իսկ հետիւն աթաղակալց վերցրեց։

Աղթամարի կաթողիկոս
թաւ մասին սակավ հիշատակ
ներ են պահպանվել: Թովմ
Յերիցցին, հնազանդվելու
դիագր կաթողիկոսին, հակ
ռակվել էր Նահապետ կաթո
կոսին եւ դեռեւս իր կենսա
թաւն օրդը իրեն հաջորդ է
Սահակ Սրբէցեուն, որ հայր
է Նաէ Պարոնտեր անուն
Սահակը նրան հաջորդէ 16
ին՝ նրա մահից հետո: Նա
պետի կողմից օծված Ավետ
նրան խանգարել է կաթողի
դանով շխարդացավ: Սահ
մահացավ 1699 թվին, եւ նր
հաջորդէ Յովիաննես Կայծ
կամ Կեօնուր, իսկ վերջինս

Հայրապետ Փայտեցին, որ Թուրքիայի բնիկն էր: Նա այդի երեքդուստրից կարողացաւ եր դարձել: Հետո տեղեկություններ իսխտ պակսաւ եւ: Եթէ հաճատանք «Հաւաքարաւ»-ն, ապա հետո հայրապետէ եւ Հոկիանսէն Հայոցճորտեցին, Գրիգոր Գաճաշեցին, Ղազար Մոկացին կամ Առաքինին, Գրիգոր Իսկանցին կամ Ազնաճաքը եւ Բաղդատը Բաղիշեցին, որի մահը դնու եւ 1730 թվին, իսկ ոմանք՝ 1736-ին, աւաճա՛մ 1743-ին: Գտնւելով օսման կայսր իշխանութեան ներքո եւ հակառակելով Էջմիածնին Աղբաճարի կաթողիկոսները կարողանալ եւ իրենց հոգեւոր իշխանութիւնը տարածել ողմ Վասպուրականի եւ Աղձնիքի թէ՛ները վրա: Սակայն կաթողիկոսութեան իրավասութիւն սահմանը հաճախ խախտուել էր: Դժգոյս է աւել, թէ Վ. Պոլսի պատրիարքները գրաւովէ՛ն Աղբաճարի իսնորով, թե՛ ոչ: Կաթողիկոսութիւնը մի տեսակ կը գիտայէ ու անկող եւ պարուստ:

Ֆիշյալ սամանակներում ևս հատանկվեց պատանի Սահակը որ Գողթի Բրուտ գլոյից էր, որ ըստ Մ. Օրմանյանի՝ Փխրուտ էլ կոչվե: 17 տարեկան պատանի անտորի ևպատանկով գալիս է զով քաղաքը (Ղոխ) գետաբերդայի, որը շատ հեռու չէր հեռու լայի Լոր Լախիքեանից: Մա մեղապակները դատաւորուտ վկայաւորիւն են տալիս, իբր նա խոստացել է իսլամանս իսկ հետո հրաժարվել է: Դաւա ժամանակ Սահակը մերժու ըբիստոնեւթյունը թողելէ, Լորան դատաւարաթոյն են: Երբ որ հետո կրան տանու են իշխա նի աւոյանը, որտեղ նա կրկն հրաժարվում է իսլամանաւու ուստի ենթարկվում է հալածաւ ների: Լոր դատ են կազմակն պում, որը Սահակի համար խախտման որոշում է կայացնու եւ որից հետո՝ 1715 թիւ հոկտե բերի 17-ին, կրան գլխաւում Զրամայում են մարմինը նետ Ղոխ գետը, քայց ըբիստոյանէ Լաւաքաք են տալիս ու քաղում:

Նահատակվեց Սամվել Ս
նիսացին, որը եղիա քահան
որդին էր: Համաձայն նրա տ
պանաքարի արձանագրությ
նա շերմեռանդ հավատով
խառնվեց Մսիուռնիայում 1
թվի հուլիսի 15-ին: Այլ հի
թանկեր չկան:

1730 եւ 1735 թվերի միջո-
նահատակվեց Խանում Վաղ-
շապատեցին, սակայն այլ
բյուրներ դա գնում են ան-
1755 թվին:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ,
պրոֆեսոր

«ԴՈՂԻՔ ԵՔ ԵՐԿՐԻ ԱՂԸ...»
(Մու)

(Մատթ. Ե 13)

«Ձևացե՛ք, ուրեմն, եւ բոլոր ժողովուրդ-
ներին իմ աշակերտները դարձրե՛ք: ...Սո-
վորեցե՛ք եւ Նրանց այն բոլոր պատվիրա-
ւերը, որ տվեցի ձեզ: Եվ ահա ես ձեզ հետ
կկենեմ փշտ՝ մինչեւ աշխարհի վախճա-
նը» (Մատթ. 23:19-20):

Հավատարմիմ Տիրոջ այս պատգամին՝
Մայր Լեռո Սբ Էջմիածնի բարոցական
կենտրոնի երկուստասրորդն՝ կենտրոնի հե-
գեթոր պատասխանատու հայր Յովհան արք.
հայապարոյանի գլխավորութեամբ, շարունա-
կում են իրենց առաքելութիւնը՝ կրթելու, ե-
րեւեցանկելի հոգով դաստիարակելու մա-
տաղ սերնդին, Տիրոջ ինքն ու պատվիրա-
ւաները հասցնելու երկուստասրորդներին: Այս
նպատակին եւ ուղղված կենտրոնի «Զրիս-
տակալի վարդ» ծառայութ. ու կենտրոնում է

նուստցողական պարզ, մատչելի միջոց
հեղուկ վայելուչ պահպանքի, ինչպես նաև
քրիստոնյայի համար կարելու շատ այլ
րազաների մասին՝ նախատեսված դպի
ներում, հանրակրթական այլ հաստատ
ություններում և հայկական դպրոցում համար:

Օրերս Մայր Աթոռում տեղի ունեցավ ԵԿԻ առաջին պաշտոնական համաժողովը: Հայր Թովման, ներկայացնելով «Քրիստոնեայի վարքը», նշեց, որ յուրաքանչյուրիս համար առաջնայինը հոգևորականության հետամուտ լինելն է, ընդհանուր առմամբ՝ Եկեղեցու և Սուրբ Ավետարանի պաշտպանները, որոնք համարվում են Եկեղեցու ղեկավարները, պարտավորված են հետադարձ կապի մեջ լինելու հոգևորականության հետ: Եկեղեցու ղեկավարները պարտավորված են համարվում են ընդհանուր առմամբ՝ Եկեղեցու և Սուրբ Ավետարանի պաշտպանները, որոնք համարվում են Եկեղեցու ղեկավարները, պարտավորված են հետադարձ կապի մեջ լինելու հոգևորականության հետ: Եկեղեցու ղեկավարները պարտավորված են համարվում են ընդհանուր առմամբ՝ Եկեղեցու և Սուրբ Ավետարանի պաշտպանները, որոնք համարվում են Եկեղեցու ղեկավարները, պարտավորված են հետադարձ կապի մեջ լինելու հոգևորականության հետ:

երէր մասնաճյուղերում: Համագումարին
սերկա ելի Չարդաշապատի, Երեւանի, Ա-
րարկյանի, Քաղաքապետի և Մարտունու
քարոզչական կետերուսերի վարչական
կայանի անդամները, սերկայացուցիչներ
Հայաստանի տարբեր համայնքներում:
Արտաշատում, Ամասիայում, Զրազդա-
տում, Գորիսում, Մեծամորում, նոր կազմա-
նաւորվող կետերուսերից, ովքեր և սերկա-
յացոյի իրենց հետագա ծրագրերն ու ան-
կիւնքներ: Ընթերցվեցին բանասիրտութեան
սեր մի շարք արդիական թեմաներով
«Պատասխանատվութիւն գեղացի»
«Բարոյթլոյն», «բարեգործլոյն» հասկա-
ցութիւնները մեր կյանքում», «Հուսալը
վածներ և միջօրաբաժներ», «Ընկերասի

րություն», «Զրիստոնեական սիրո մա-
սիկ», «Էկեղեցի-ստորութիւն» եւ այլն:

Եղան առաջարկներ եւ քննարկումներ
Քարոզչական կենտրոնի հետագա գոր-
ծունեության վերաբերյալ:

Եւ-ի ատով՝ ձեռնահամարն ձեռնարկներն ու ծրագրերն այսօր շարունակում են հաշի- ղորթալամը իրականացվել բոլոր մասնաճյու- ղերում՝ ներգրավելով նորակտր անդամնե- րի, կործով ու դեպի եկեղեցին ու ճշմարիտ հավատքն ուղղորդելով կրթան: Տերն հեկն- ի մեզ պատվիրում: «Դո՛ւք եք աշխարհի լույսը: ...Ոչ ոք, ճրագը վառելով, կաթալա- ի տակ չի պահում, այլ այն դիմում է աշտանա- վի վրա, որպեսզի լույս տա տան մեջ գտն- վողներին: Այդպես էլ թող ձեր լույսը շողա մարդկային առեղ, որպեսզի կրթան տես- նան ձեր բարի գործերն ու փառաբանեն ձեր Զորո, որ երկրվում է» (Մատթ. ե 13-16):

Մարիամ ԱՎԱԵՏԻՍՅԱՆ
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի
քարոզչական կենտրոն

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՏ ՊԱՏԱՄԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԵՒ ԱՆՉԳԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔ

Սկիզբը՝ թիվ 12

Կարելի է ասել, որ 20-րդ դարակալից սկսած՝ մեր գրականության բովանդակությունն էականորեն փոխվում է: Այն ազամա դառնում է ոչ այնքան ազատագրական գաղափարների տարածող, որքան իրար հաջորդած ազգային աղետների արծագանք: Այդ մասին շատ որոշակի է խոսել Գրիգոր Չոխրապը 1913-ին Կ. Պոլսում տեղի ունեցած Դանիել Վարուժանի «Հեթանոս եղբոր» գրքին նվիրված ասույթում: Գրական նոր սերնդի առջև ծառացած այդ ծանր փորձակ վերաբերյալ Չոխրապը իր ելույթում ասում է. «...Հայ եկեղեցուն մեջ մկրտությունը եկկնունքը միմիայն ջուրով լվալը: Երբեմն հուրով ու սուրով այ կը կատարուի. նահատակուած երեխաներուն մկրտութիւնը այսպէս է: Նոր սերունդին գրականութիւնը ճիշդ այս դրոշմը, այս կնիքը կը կրէ իր փոսն. ամեն ինչ տառապանք եւ բողոք: Հայկական ջարդերու ականատես գրականութիւնն է. միտքերը՝ մռայլ, բառերը դաշույնի պէս փայլատառնող, մահահոտ եւ առիւններէ գրականութիւնն հայկական ճակատագրին պէս» (Գր. Չոխրապ, Երկերի ժողովածու, հ. 2, Երևան, 2004, էջ 241, ընդգծումը՝ Ա. Ա.):

Ինչպես քաղաքական ու ազգային մեր կյանքում, այնպես էլ հայ գրականության համար մի բեկումնային շրջան էլ սկսվեց մեծամասնականների մուտքով Հայաստան: Տեսնեսական, սոցիալական, գիտական ու կրթական առաջընթացներին զուգահեռ, ցավոք, հեղափոխական շատ կարգախոսներ այդպես էլ մնացին թղթի վրա, ի մասնավոր՝ ժողովուրդների հավասարու-

թյան ու պատմական արդարության հարցերը, որոնք խեղճեցին ինչպես համաշխարհային հեղափոխության սին նպատակների, այնպես էլ կրեմլյան խարդավանքների պատճառով: Առաջին տարիների հեղափոխական ոգեւորություններից հետո բնական դարձան այն ընդվզումները, որոնք դրսևորվեցին հատկապես մտավորականության շրջաններում ու մի շարք գրողների երկերում՝ կապված կուսակցական ու լորտների կողմից ցուցաբերված բռնությունների ու սահմանափակումների հետ:

Ավսել Բակունցի՝ 1930-ական թվականներին գրած մի քանի պատմվածքներում («Ծիրանի փող», «Լամ Մարգար», 30-ականների սկզբին Չարենցի գրած «Պատմության քառուկները», «Մահվան տեսիլ», «Հեպի լյառը Մասիս» եւ մի շարք այլ գործերում նորից առաջ բաշկեցին ազգային արժեքների, հայրենի եզերքի անորոշ ճակատագրի, ինքնությունության, հայրենի մշակույթի արժեւորման հարցեր:

Որպես քաղաքացիական համարձակության ու ազգային գործունեության դարակալմիկ իրերորդում՝ նորից ինչեք ազգային միասնության գաղափարը, այս անգամ Չարենցի՝ 1933-ին գրած «Պատգամ» մեզոստիքում, որտեղ միջնատարնով գաղտնագրված էր հայ ժողովրդի բոլոր ժամանակների հմար բերող «մեծահնճար» իմաստությունը՝ «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկությունը քո հավաքական ուժի մեջ է» թանձրացված ձեւակերպմամբ:

Անող քաղաքական բռնությունների պայմաններում հեշտ չէր խոսել ժողովրդի փրկության մասին: Եվ սա այն տարիներին,

երբ ազգի փրկության հարցը նոր կարգերի հաստատումով համարվում էր լուծված, երբ ամենուր գրվում ու ասվում էր, թե «բոլշևիկացումը» եղավ հայ ժողովրդի փրկության ուղին:

Ուրեմն հայ գրականությունը ստեղծող հայ գրողն ազգային ճշմարտության կրողն էր, ժողովրդի հերոսական ոգու կրողը, որի ապրած կյանքն ուսանելի է մնում իր շատ կողմերով նաեւ մեզ համար: Հիշենք Արվանի, Թումանյանի, Չոխրապի, Կ. Չարյանի, Չարենցի անունները, ովքեր «վազել են» (Կ. Չարյան) իրենց մեծ երազների ու գաղափարների հետեւից, գրողներ, ում հավատարմոր կյանքը ջահի նման վառվել է մեր պատմության լաբիրինթներում ու լույս տվել:

Սկսած 1800-ական թվականների կեսերից՝ հայ գրականություն է ստեղծվել նաեւ հայաշատ մի շարք օտար վայրերում (Պոլսի, Թիֆլիսի) եւ այն էլ բավականին բարձր որակով, որն իր ընդգրկումներով ու հարցադրումներով շոշափում էր ընդհանրական համահայկական խնդիրներ՝ ցուցաբերելով տաքափոխիկ դրսևորումներ: Ավելի ուշ՝ 19-րդ դարի 20-ական թվականներից ձեւավորված սփյուռքահայ գրականությունը բարձրացնում է կորսված հայրենի եզերքի նկատմամբ կարոտի բորբոքման, օտարության մեջ ազգային դիմագծի պահպանման, եղենի կազմակերպիչների մերկացման, նահատակների գործի շարունակման խնդիրներ: Նկատենք, որ ինչպես օտարության մեջ, այնպես էլ հայրենի հողի վրա ստեղծված գրականությունն արարվում էր պետականության մի քանի հարուրամյա չգոյության պայմաններում:

Հայ գրականությունը նաեւ վավերաթուղթ է, գեղարվեստական վավերաթուղթ: Մենք նաեւ նրանով ենք վերականգնում մեր անցյալի բազում իրողություններ, ու մարդու մտածողու-

թյան, գործունեության ու վարքի շատ հատկանիշներ: Այդ գրականությունը ճանաչողական արժեք ունի, այդ թվում՝ տարբեր ժողովուրդների միջեւ կապերի հաստատման առումով: Գրականությունը մշակութային արժեք է, եւ մեր գրական գիտարների թարգմանությունները տարբեր լեզուներով օգնում են օտարների կողմից հայ մարդու ու հայ երկրի, նրա հոգեւոր ու ազգային արժեքների ճանաչմանն ու ընկալմանը:

Մեր օրերում էլ հայ գրականությունը մեծ մասամբ մնում է հայ կյանքի ու ժողովրդական բաղձանքների արտահայտիչը: Մեր օրերում էլ այդ գրականությունը եւ նրան տրված արժեւորումները Եւկան նշանակություն ունեն ոչ միայն ժամանակակիցներին, այլեւ գալիք նոր սերունդների համար: Ուրեմն գրականությունը նաեւ մեր ազգային կյանքի ու հայ մարդու ձեւավորող, ոգեշնչող ու դաստիարակիչ է, հայ մարդու բարոյական, հոգեւոր-մշակութային նկարագրի կերտողը:

Այս առումով անտեղի եւ բոլորակալիս պիտի ինչնում որոշ վայր գրողների ու մտավորականների կողմից մեր ազգային մի շարք արժեքների՝ հետին թվով տրվող գնահատականները: Խոսենք օրինակներով:

Ընդամենն օրեր առաջ Ծաղկածորում, այսպես ասած, երիտասարդ գրողների հավաքից հետո մայիսի 24-ի հեռուստաթերթներից մեկում իր նորաթերթի երիտասարդ գրողի՝ Կարեն Անտաշյանի կողմից ինչեցվում էր այն միտքը, թե ժամանակակից գրականությունը չի ընդունում բարոյախոսությունը, թե այն դաստիարակիչ դեր չպիտի ունենա, եւ որ ոչ մի արտառոջ բան չպիտի տեսնել նրանում, որ ստեղծվող գրականությունը լեզուն է անբարոյական պատկերներով ու ապազգային գաղափարախոսությամբ: Յուզվեք, մտաշաղկապ բացառություն չէ:

Այսօր ժխտողական վերաբերմունք է ցուցաբերվում նաեւ դարերի ընթացքում մեզանում սրբացված նաեւ մի շարք այլ ազգային արժեքների նկատմամբ:

Այսպես, դարեր շարունակ մեր եկեղեցին ու գրականությունը սրբացրել են Վարդանի ու Վարդանանց պատերազմը: Բայց արի ու տես, որ մեր օրերում վարկաբեկվում է 451-ին տեղի ունեցած Ավարայրի ճակատամարտը, թե իբր այն միայն ու միայն բարոյական հաղթանակի նման մի բան է եղել: Մի ներքին «հապարտության» շանուն են համոզել, որ հայերը պարտվել են, ու որպես ապացույց՝ «վկայանկում» են մեր պատմիչ-գրողների՝ անտեսելով, որ այդ Նույն մատենագիրները հազար անգամ ավելի հավատարմի են մնացել այդ ճակատամարտի ներքին խորհրդին ու պատմականությանը, որը բովանդակվում է այն գաղափարով, որ հայ ժողովուրդը են նրա առաջնորդողը՝ հայնք հաստատեցին մեր հարստեւման միակ գոյածնեղ՝ կովելով, պայքարելով, դիմարդելով ու միասնությամբ ապրելու եղանակը, որ նաեւ հաջատու կրթական է ձեւակերպել իր համաճարել վեպով՝ պայքար ամեն մի բռնության ու նվաճման դեմ՝ ում կողմից էլ այն լինի եւ երբ էլ այն դրսևորվի: Իսկ որ հայերն իրոք հաղթել են երկիր մտած նվաճողներին, դիմենք պատմական փաստերից միայն մեկին, որի մասին գրում է ականատեսը՝ Եղիշեն. «...Իսկ այդ՝ երկու են երեք կռիվների մեջ ինքը՝ Տերը, մեծ գորությամբ օգնեց այնպես, որ քաջությունն անուն ծառագեցինք եւ արցունք (կնկար է առնվում պարսկական - Ա. Ա.) գորքը չարաչար ջարդեցինք, մոգերին էլ անկողորմ կերպով կոտորեցինք եւ կռապաշտության պղծությունը մի բանի տեղից տեղեցինք, թագավորի անունն իրավունք չեղեցինք - ովքեւցոհնք, ծովի խնդրությունն ինչեցինք, լեռնաքանդ ախիթները զաշտացանք, բարձրադեղ փոփուրն սպառվեց, գազանացած գայրույթը դադարեց» (Եղիշեն, Վարդանանց պատմությունը, Երևան, 1958, էջ 94, ընդգծումը՝ Ա. Ա.): Եվ սա՝ դեռ մինչեւ Ավարայրի ճակատամարտը, ահա այսպես հայ գրականության մեջ սկզբնավորվել է հայ նահապարհի գինվորային կերպարը, ով հաճախ իր սուրբ մեծան ընտրել է ուրախ սրտով եւ իր «արիության ու քաջության մեջ վախկոտություն չի խառնել» (Նույն տեղում, էջ 93):

Շարունակությունը՝ էջ 6

Օրերս Երեւանի «Բյուրոկրատ» խանութ-սրահում տեղի ունեցավ «Վահրամ Գայֆեճյան (1879-1960) Գրաֆիկա. գծանկար» ռուսերեն իրատարակված գիրք-կատալոգի շնորհահանդեսը, որի կազմողն ու հեղինակն է Էլեն Վահրամյան Գայֆեճյանը:

Արվեստի պատմության մեջ կան անհատներ, որոնք իրենց խառնվածքի բերումով ան-

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՐԴԱՄ ԳԱՅԶԵՃՅԱՆ Գրաֆիկա. գծանկար

կատ են ու անտեսանելի՝ չնայած իրենց կարեւոր «դերակատարմանը»: Հաճախ նրանց ստեղծագործության գնահատականը տրվում է ուշացումով, երբեմն՝ մեծ կորուստներով: Այդպիսի օրինակներն արվեստի պատմությանը հայտնի են: Ասենք՝ հանճարեղ Վերմեեր վան Դեֆտի հիասքանչ գեղանկարչությունը: Սակայն այսօր մենք երջանիկ հնարավորություն ունենք ժամանակավորեւ չլինելու, շնորհիվ տիկին Էլեն Գայֆեճյանի ջանքերի, մեր մեծագույն դասականներից մեկի՝ Վահրամ Գայֆեճյանի հրաշալի ստեղծագործությունը գնահատելու գործում: Կասկած

չկա, որ եթե չլինեին տաղանդաշատ արվեստաբան, Վահրամ Գայֆեճյանի դուստր Էլեն Գայֆեճյանի հավաքագրման, համակարգման, պարբերականացման աշխատանքները, ինչպես նաեւ իր իսկ ջանքերով իրատարակված հիմնական գրքերը, մեր մեծ նկարիչներից մեկի արվեստը գալիսին կմար սովորում: Այս առումով չի կարելի չնշել տիկին Գայֆեճյանի առաջին՝ «Վահրամ Գայֆեճյան» լայն-մենագրությունը, քանի որ այն դուր բացեց նկարչի արվեստն ուսումնասիրողներին առջեւ՝ նրա ստեղծագործության հետ բազմակողմանի, հանգամանակից, ճշգրիտ եւ

«Խարամարվետ» ծանոթանալու: Այն ակնածանքով լի ու հոյակերտ շարադրանքը, որով լուսաբանվում է նկարչի կենսագրական եւ ստեղծագործական «դիմաբանդակը», «Վահրամ Գայֆեճյան» մենագրությունը դարձնում է մեր արվեստագիտական ժառանգության

վերջին շրջանի լավագույն նմուշներից մեկը:

Այսօր մենք ականատես ենք մի նոր գրքի լույս ընծայմանը, որի ընդգրկումները չափազանց տպավորիչ է դառնում նկարչի կենսագրական մանրամասների կենդանի շարադրանքի միջոցով: Գիրքը չափազանց արժեքավոր է Վահրամ Գայֆեճյանի արվեստը սիրողների ու ուսումնասիրողների համար:

Պետք է հուսալ, որ տիկին Գայֆեճյանը կշարունակի իր հետազոտական աշխատանքները տվյալ ուղղության մեջ եւ կավարտի իր նախատեսած՝ Վահրամ Գայֆեճյանի ստեղծագործության մյուս շերտերի բացահայտման եւ արվեստաբաններին ներկայացման հաջորդական փուլերը: Ցանկանալից հարգելի տիկին Գայֆեճյանին քաջառողջություն եւ անսպառ եռանդ իր շնորհավորժողովության մեջ:

Գրեթե ԷՆՈՒՆՅԱՆ
Արվեստաբան

ԿԻՑ ՄԵՃԵՂԱԿՈՒՄ

Սկզբը՝ թիվ 12

- Տե՛ր հայր, մի տխուր-հետաքրքիր երեւոյթի մասին եմ ուզում խոսել։ Մարդկանց մի սովոր գանգձան այսօր, հավատացյալ ասելով, նկատի ունի այս կամ այն աղանդի հետեւորդներին։ Ճիշտ է՝ այդ բանն սովոր է հիմնականում բամահրական, բացասական երանգով, բայց հազիվ թե դա միաթաղոք է, չէ՞ որ «հավատացյալ» բանն է իմաստագրկվել, եթե չասենք՝ նենգափոխվել...

- Այս վիճակը լավ հասկանալու համար պետք է հիշել, որ սկզբնական կրիվն ու պայքարը գնացել է անաստված կոմունիստների (1920-30-ական թվականներ) եւ սուրբ Եկեղեցու միջեւ։ Այն ժամանակ անաստվածները, հավատացյալ ասելով, հասկացել են ճշմարիտ հավատացյալներին, եւ հավատացյալ մարդը պախարակվել ու հալածվել է։ Այսօր, երբ անաստվածության պատկերները փուլ են եկել, երբոք գործուն է ի հայտ եկել, որն է աղանդավորությունը, որ հեղեղի պես լցվել է մեր երկիրը։ Եվ անաստվածության մոծական-չից դեռես չարթնացած մեր ժողովուրդը պարզապես մի տեսակ շփոթված է։ Իսկ աղանդավորները, որ ներկայանում են իբրեւ հավատացյալներ, որքան էլ չընդունվեն հասարակության առողջ շերտերի կողմից, քանի որ իրականում նենգափոխում ու պղծում են ճշմարիտ հավատը, այնուամենայնիվ իրենց քնորոշ ամբարտաւանությամբ մի տեսակ «սեփականաշնորհի են» հավատացյալ անունը։ Իմ հորդորն է, սիրելի՛ ժողովուրդ, աղանդավորներին հավատացյալ մի՛ կոչել։ Հավատացյալը մեր ու ձեր պապերն են եղել, որ ճշմարիտ հավատով Աստծուն են պաշտել։ Հավատացյալները մենք ենք, որ հավատում ու պաշտում ենք Զրիստոսին։ Իսկ աղանդավորներին աղանդավոր՝ կոչել, հերետիկոս, հերձվածող է այլև։ Դրանք նրանց ավանդակն են ճիշտ անուններն են, որովհետեւ նրանք Եկեղեցուց շեղվեցին, դարձան աղանդ՝ մեծ վնաս բերելով Աստծու Եկեղեցուն։

- Հովհաննէս առաքյալն ասում է. «Նա է ճշմարիտ հավատացյալը, ով Աստծուց վերստին ծնված լինելով՝ հավատում է, թէ Հիսուսն է Զրիստոսը» (հմմտ. Ա Յովհ. Ե 1), այսինքն՝ ով ընդունում է, որ Հիսուսն է Աստծուց եկած Օծյալը։ Այդ դեպքում հասկանալով, թե որն էր Արքայազնի հավատը։ Եկեղեցու սուրբ հայրերն Արքայազնին հավատալի հայր են կոչում և հենց հավատքի մեծության պատճառով նրան համեմատում են

ԱՌԱՔՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՎԱՍ

Մեր հյուրն է Բյուրավանի Սբ Գրիգոր Լուսավորիչ Եկեղեցու հոգեւոր հովիվ Ղազար քին. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԸ

Մատվածամոր հետ։ Եվ ինչո՞ւ միայն Արքայազնը։ Հին Ուխտի բազում նահապետներ ու մարգարէներ՝ Աբելը, Ենոքը, Նոյը, մյուս նահապետները, Մովսէսը, Սամուէլը, Դավիթը, Եղիան, մյուս մարգարէները, սրանք բոլորը հավատքով են ընթացել՝ ապրելով, սակայն, մարդեղացյալ Աստվածորդու՝ երկրի վրա հայտնվելուց շատ առաջ։ Հովհաննէս առաքյալի խոսքերից ելնելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ Հին Ուխտի հավատքն անկատար էր, եւ թվարկված այրերը ճշմարիտ հավատացյալներ չէին...

- Այն, որ Հին Ուխտի մեջ անկատար բանը կային, գաղտնիք է։ Դրա վառ ապացույցն է թելուգ Նոր Կտակարանի «Օրենքի ճշմարիտ ուսուցումը» գլուխը՝ Լեււան քառորդը։ Զրիստոսն ի՞նչ ասաց իր աշակերտներին. «Մի՛ կարծեք, թէ Օրենքը կամ մարգարէներին ջնջելու եկա. չեկա ջնջելու, այլ՝ լրացնելու» (Մատթ. Ե 17)։ Այսինքն՝ կատարյալ դարձնելու։ Կամ՝ «Արդ, կատարյալ՝ եղեք դուք, ինչպես եւ ձեր երկնավոր Հայրն է կատարյալ» (Մատթ. Ե 48)։ Բայց սխալ պիտի լինի կարծել, թէ Արքայազնը եւ Ձեր հիշատակած հիսկտակարանյան նահապետներն ու մարգարէները ճշմարիտ հավատացյալներ չէին։ Նախ՝ Աստվածորդին,

մինչեւ մարդանալը, արդեն իսկ ինքն իրենով էր ստեղծվել եւ ստեղծել ամբողջ տիեզերքը, եւ ինքն էր այդ հայտնությունների Հեղինակը։ Իսկ Արքայազնը խոնարհ ծառան էր Աստծո։ Անշուշտ, Երրորդության հայտնությունը չկար այն ժամանակ, չգիտեին կամ հստակ չգիտեին Հայր - Որդի - Ա. Յոգի աստվածային եռամիասնության մասին։ Բայց եթե ուշադիր կարդալես Հին Կտակարանը, կտեսնեք, որ կար... Կերեք Տաբեւացու՝ այս նյութի շուրջ վերլուծություն էի կարդում «Ամբարն» հատորում. ինչ հանձարել մտքով հարյուրավոր համարներ է մշտեթրում Տաբեւացին Հին Կտակարանի, որտեղ երեք անգամ է՝ սկսած հենց ՃՆՆորոգ գրքից։ Հայտնությունը կար, ուղղակի հստակեցված, բանաձեւված չէր այնպես, ինչպես որ Զրիստոսը պարզեցրեց ու բոլորին հայտնի դարձրեց։ Նույն Արքայազնը, Մանուէլի կարծիքով տակ Նստած, երեք հոգու դիմավորեց (Երրորդության խորհուրդը), նրանցից մեկին Տեր էր կոչում (Աստծու Որդին էր)։ Արքայազնը քնավ էլ ուրիշ հավատ չուներ, պարզապես նրա կատարած գոհագործությունը Զրիստոսի խաչի ստվերն էր։ Տեսեք՝ նա ընդառաջ գնաց Աստծու պատգամաբերներին, խոնարհվեց մինչեւ գետին, ուղեղը վաղ, հյուրասիրեց... անգամ իր միակ որդուն էր պատրաստ գոհաբերելու Աստծու կամքի առաջ. տեսե՛ք՝ ինչպիսի հնազանդություն Աստծու հրամաններին։ Պատկերացնե՛ք չէ, որ Զրիստոսը, Արքայազնին իրենց հայր համարող անհավատ հրեաներին հանդիմանելով, ասաց. «Եթե Արքայազնի որդիներ լինեցե՛ք, Արքայազնի գործերը կգործե՛ք» (Հովհ. Ը 39)։ Մինչդեռ՝ «Դուք հոր կողմից աստանայի զավակներ եք», - ասաց։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ անգամ մարմնացյալ Աստվածորդու համար Արքայազնը հավատքի հայր էր։ Անշուշտ, այդ հավատքն այն ժամանակ ըրիստոնեությունն էր կոչվում, քանի որ Զրիստոսը դեռ աշխարհ չէր եկել։ Բայց դա նույն հավատքն էր, որով էլ Արքայազնը հավատքի հայր կոչվեց։ Եվ մենք նույնպես՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու զավակներս, Արքայազնի հետ մարմնական ոչ մի կապ չունենալով, նրան

մեր հոգեւոր հայրն ենք համարում, մեր հավատքի հայրը, որովհետեւ հենց այդ հավատքն էր, որ շարունակվելով ու պտղաբերելով իր սերունդների մեջ՝ Զրիստոսով առաքյալների միջոցով մեր երկիր հասանք է մենք էլ այդ աստվածային ճշմարտությունը, առանց երկմտելու, բոլոր ազգերից առաջ ընդունեցինք, ու դարձրեք շարունակալ այդ սուրբ հավատքի համար արյուն հեղեցին մեր պապերը։

- Նոր Կտակարանում Հիսուս Զրիստոսը բժշկությունները եւ կատարած հրաշքերը մշտապես ուղեկցվում են հավատի գործով. խոսքս հոգեւոր եւ մարմնավոր բժշկությունների մասին է։ Այսինքն՝ փրկվում են նրանք (կաղեր, կույրեր, ախտաժեւներ), ովքեր հավատք ունեն։ Միաժամանակ Տերն անընդհատ հիշեցնում է այլեւ շնորհալեւու կարեւորությունը։ Եթե հավատով էին դիմում Հիսուսին, ուրեմն իրենք՝ հիվանդները կամ իրենց հիվանդ մերձավորները, ում համար որ խնդրում էին, փրկվում էին, առողջանում էին հոգեկան ու մարմնական ախտերից։ Բայց Նոր Կտակարանում հավատքի դերն անհամեմատելիորեն առավել շեշտադրվում է հավիտենական փրկության համար. այդպէս է, տե՛ր հայր։

- Հավատը Տիրոջ թիվ մեկ պահանջն է մարդկանցից։ Նա ասաց. «Աստծու ուզած գործը այն է. որ հավատաք Նրան, ում Նա ուղարկեց» (Հովհ. Ը 29)։ Իսկ ո՞ւմ ուղարկեց. Հիսուս Զրիստոսին։ Զրիստոսն իր անճամ ու հավիտենական փառքից խոնարհվեց՝ մարդկությանը փրկություն բերելու համար, եւ դրա համար մարդկանցից ընդամենը մաքուր հավատք պահանջեց։ Սա Աստծու սիրտ գեղունում էր մարդկության հանդեպ։ Հրեաները, խաչի միջոցով անարգելով տիեզերքի Արքային, ուզում էին խայտառակել Նրան, բայց աստվածային հայտնությունը ամեն քան գլխիկայող շուրջ եկավ, մահվան ամենախայտառակ տեսակը դարձավ ամենապատվավոր ու ամենափրկաբեր սքանչելը, քանի որ խաչվեց Ինքը՝ Արքայը։ Հավիտենական կյանքի կոչված ու փրկագործված մարդկությունն ավելի գրեթե հավատ չէր էլ կարող երագել...

Շարունակելի

Հյուրընկալեց Հայկ ԿԱՐՊԵՏՅԱՆԸ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՆ ՊԱՏԱՄԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԵՐ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՃԵՐ

Սկզբը՝ էջ 4

Երիշտի կողմից հնչեցված՝ «Մահով մահը խափանելու» պատգամը (նույն տեղում, էջ 98), Ավարայրի այդ ճակատամարտում ժողովրդի ընդունած վճիռը, երբ մարդը որոշեց ապրել ու մահանալ հանուն իր երկրի - հենց այն մեծագույն հաղթանակն է, որ քիչ ժողովուրդների ու տրված ու քիչ բանակների փիճակված։ Ընդ որում, այդ վճիռը տեւական կենսաձեւ դարձավ, որի գեղարվեստական մարմնավորումն այնքան պատկերավոր ձեւակերպել է Դ. Դեմիրճյանն իր «Վարդանանք» վեպում. «...Ժողովրդական դիմադրությունը ծավալվեց, սկսեց ամեն կողմից հարվածել պարսից զորքախմբին, ցրեցական հարվածների հաջորդեցին գլխիկայինները։ Ապա սկսեցին զգալի թշնամու, բաժան-բաժան արիւն, գցեցին իրենց հետեւը լեռներն ու կիրճերը։ ...Հայոց աշխարհի ձորերից ու դաշտերից խումբ-խումբ, մե-

նակ, երբեմն եւ սովոր գանգվածներով գալիս էին գյուղացիներ՝ զինված ամեն ինչով... գալիս էին անվերջ, սպառնալիորեն անվերջ, համալրում է զորացնում էին կռիվը զորամասերը։ Այնպես անցան օրեր, տարիներ, անցան դարեր» (Դ. Դեմիրճյան, Վարդանանք, Երեւան, 1968, էջ 555, 557, ընդգծումը - Ա. Ա.)։ Հենց այս կենսաձեւն է, որ իմաստունություն դարձավ հայության համար, եւ որն այնքան սպառնիչ է ձեւակերպել մեր մի ուրիշ գրող՝ Շահան Շահնուրը. «Կարիք սրբազան բան է, ճակատամարտը երբեմն նույնիսկ օգտակար. անունքն ազգ մը դուրս կուգայ պարտուած կամ յաղթական, սակայն երկու պարագային ալ ուրախ կուգայ» (Շ. Շահնուր, Նահանքը առանց երգի, Բեյրութ, 1981, էջ 123)։

Լավ է ասված. ճշմարիտ գիրքն այն գիրքն է, որի ասածը կարելի է երգել։ Այդ կեղծ Ավարայրի ու դարերի հին կեղծը չէ՞, որ հենց

երգ է դարձել համայն հայության համար, եւ այդ հավերժական երգի մեջ չէ՞ արդյոք «ճշմարտորեն ամփոփված» (Դ. Դեմիրճյան) բոլոր «վարդանանք» երթը։ Անեթեթ է նաեւ այն պնդումը (նույնպես հայկական հեռուստատեթերում հնչեցված), թէ հայ ժողովուրդը Սարգսրապատում հաղթանակ չէր տանի, եթե Արաքսի վարարման պատճառով

թուրքական զնդերի մի մասն այն ափին չմար։ Սա էլ վայ պատմաբանների մոգոնած կեղծիքն է։

Իսկ ո՞վ է այսօրվա գրականության հերոսը, ո՞վ է այսօրվա գրականության գեղագիտական իդեալի կրողը՝ աշխարհում, արարող մա՞րդը, ազնի՞վ մարդը, գիտականը, մտավորականը, գիււրվորը... Ցավոք, ո՛չ։ Մեծ մարդկանց, մեծ հոգիների, հերոս մարդկանց պատկերավորմամբը ժամանակակից գրականության ելքերում գնալով նվազում են, մի բան, որ այնքան բնորոշ էր ռոմանտիզմի գրականությանը։ Բայց առանց ռոմանտիզմի, որքան էլ որ հոգեւոր բեթի տակ կքած է ժամանակակից մարդը, տխուր, շատ տխուր է կյանքը։ Գրականության ժամանակակից միտումներն ուղղված են դեպի աշխարհի ավելի գրգռալիցացված հարցերը, քան տեղային ու ազգային հրապառ խնդիրները։ Այդ գրականությունը չունի ներքին համարձակություն՝ անգամ շոշափելու այն սոցիալական աղաղակող խնդիրները, որոնցով լեցուն է մեր կյանքը։ Մյուս կողմից, ընթերցող շրջանակների նվազումը, դասական գրականության տպագրության գրեթե խաչաւ վերացումը, իսկապես մեծ գրողի ներկայության պակասը

մեր օրերում այն խանգարիչ գործոններն են, որ իջեցնում են գրականության դերը մեր հասարակական-քաղաքական կյանքում, դրանով իսկ քիչ նպաստում մեր պատմամշակութային արժեքների լիարժեք կայացմանը, ազգային նվիրումների համակողմանի իրականացմանը, այլ խոսքով ասած՝ հայ ոգու կայացմանը։

Այս ամենով հանդերձ, ասենք, որ գեղարվեստական գրականությունն ազգային արժեք է մանավանդ մեզ համար, շտեմարան մտքի ու ոգեղեն թռիչքների, գեղագիտական իդեալների, լեզվական արտահայտչականությունների կարելի հնարավորությունների, հայ մարդու պատկերավոր մտածողության եւ գագցումների դրսեւորումների ու սերունդների տեսական երթը։ Անել է թե՛ գրականությունն ու գիրքը ոչ թե՛ նյութեղեն, այլ ոչ նյութեղեն, մեծ, շատ մեծ արժեքներ են, որոնք պետք է յուրացվեն, պահպանվեն ու պատգամվեն։ Չէ՞ որ հայ դասական գրականությունն իր մեջ հավերժական պայքարի ոգի է կրում՝ մեկ անգամ եւս հաստատելով հերակլիտյան բնութագիրը, թէ պայքարն ամեն ինչի հայրն է։

Արծրուն ԿԱԿԱՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր

ՀՈՎԻՎՆ ՈՒ ՆՐԱ ԴՈՏԸ

ԽԻՂՈՒՄ, ԽՂՈՒՄ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Ձեր հարցերին պատասխանում է Միխայել աբեղա ԳԵՎՈՐԳՅԱՆԸ: Ձեր անունից հարցերն ուղղում է մեր թերթի արձահաստիային թղթակից ԱճԺԼԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԸ:

Գալիո սուրբ, մեր Եկեղեցու
սուրբ հայրերը «խիղճ» հասկա-
լալտյանը տարբեր սահմանու-
մեր են տալիս՝ ներքին անեղե-
ցույթ դառավոր, օրենսդիր, ասնձ
են այն, իսկ ժողովուրդին ապում է,
որ խիղճը Աստծո ծային է մարդու
մեջ: Փորձենք մանկրամանել՝
իսկ է խիղճը, են արդյո՞ք այն հա-
կան է օրոոր մարդկանց:

[illegible]

տիր նրան, եւ եթէ զոչա՛ ներիր
 նրան»։ Խիղճը իմ նմանի կկատ
 մամբ ինձ հնարավորություն է
 տալիս Աստծո խղճին արժանա-
 նալ, երբ ես եմ սխալ գործում,
 որն արդէն տեսնում եմք ձեա-
 վորված «Յայր մեր»-ի մեջ։

Կան մարդիկ, ովքեր թվում է՝ ընդհանրապես խիղճ չունեն, քանի որ ընդունակ են կատարելապես մեննաստկալի հանցանքներ կատարել՝ բնավ զգալ չգգայով ու տարվածի համար: ժողովուրդը կարող է «անաստված, անխիղճ»։ Գայլը, խիղճը կարող է մենուն կամ մարդը կարող է այն իսպառն լռելնել ու խլացնել, խեղդել...

- Եթե ժողովուրդն ասում է «Անաստված» եւ «անխիղճ», ուրեմն շատ ծիշտ բանաձեւում եւ որովհետեւ քրիստոնեական Աստծո ընկալումն է մարդու ուսխիղճ գաղափարը ձեւակերպում Այսօր մարդիկ դարձել են չար, որովհետեւ կորցրել են իրենց հայրական եւ Աստծուն պաշտօնը՝ փոխարեն պաշտում են դրամ, մամուլն: Եթե մարդու միջից լրանում է խիղճը, վերանում է ամեն ինչ, ինչպէս «Անիրավ դատավորի» առակում ենք տեսնում, ասվում է «Ո՛հ Աստուծո՛ւ վախճենում, ո՛ր մարդկանցից մաշւում, աշխիքն՝ Աստծոց վախճենալն ինքեան ձեւակերպում է մարդիկ, մարդկանցից մաշւելով գիտակցութիւնը, որը մարդու սահմանների մէջ է դնում՝ չափաւոր, ինչի պարզառօք կարող է մարդկանց լուստանքին ու պատվութեան արժանանալ: Եթե չունի այսօր մեզ ամեն կերպարձու պաշտամունքի առաջ

կա դարձնել ֆիզիկականը, մարմնականը: Այդ նպատակով որոշ «բանաստեղծներ» առավել-ուհի միջոցի գիշեր շնչության եւ ան-բարոյականության քարոզներ են անում՝ այդ կերպ մարդու եւ կոր-ծանման տեսնելով, որպեսզի մարդու մեջ չլինի ո՛չ խղճի, ո՛չ ինքնաքննության ու զղջումի, ո՛չ տերրորատուության գիտակցու-թյունը:

«Ճառողքիանն իր «Քրիստոս
նեղոյան հանճարը» գրքով
գրում է. «...Կազրը պատահա
տու՛մ է իր որսը եւ հանգիս
նը։ Մարդը դառնում է մար
դոսպան եւ մնում աննշու
ձայ՛ր սուրբ, որքան էլ մարդա
պան փորձի իր խոճի ձայն
լնելնէ ու հանգիստ «խղճմ
շարունակէլն արքէ, այնուամ
նայիկի, երբ ինքն իր հետ մեկ
է մնում, մի՛թէ կարող է խուս
իկէ խոճի խայթոցներէր...

— Նայած, թե այդ մարդը կյանքին ինչպես է նայում, նայած, որ նրա համար կյանքում որքան կարևոր է բարոյական կերպարը, եւ թե իր նման մարդն ինչ անժեք ունի իր համար: Բայց կա ուրիշ խնդիր. երբ մարդն առաջին, երկրորդ անգամ մարդու սպանում, երրորդ անգամ մարդու կյանքը սպառնալուց արդեն նրա համար սպանությունը նոր րակաս է երեւոյթ է դառնում, սպանումն ապագայի միջոցի վերացնելու մարդու հաճութիւն է թո՛ւք. աշխարհի ոչ մէկ զազան փոճակի էլ անելու այնպիսի օգուտություն, ինչպէս անխիղճ անտարածման մարդը:

- Հայր սուրբ, հայրերն իրենց գրվածքներում հորդորում են «Խճի իեռ հոիեմութամբ վար-

վել», որովհետև ճափագանց գգայուն խիղճը, եթե բանակա-
նության կողմից ճիշտ էկառու-
վարքի, մարդուն կարող է հու-
սահաստության տանել: Ինչպե՞ս
են որոշվում խղճի «չափն ու
կերպը»...

— Ամեն ինչի ոսկե միջինն է լուծուկը: Բնությունը ցույց է տվել, որ ամեն ինչն իր սահմանն մեջ է գտեղծվել: Երբ գտնի իր սահմանը, ներքի դուրս է գալիս, դադարում է գտեղծից գտն լինելուն, որովհետև ամեն ինչ կործանում է Կյանքում ամեն ինչը գտեղծելիս իր ներդասակությունն մեջ: Այդ որքան էլ օգտակար է եւ համի մաստով կարելու, սակայն չափից անկից անհամագնում է:

— Ըստ Ձեզ՝ ի՞նչը կարող է փոխել հասարակության ներքին կայիս փծակը, եբ հոգի բացակայություն կայմաններում գործվում են տարբեր անարդարություններ, սպանություններ, ահավոր ոճրագործություններ... Մերօրյա բարոյագրկված մարդն ինչպե՞ս կարող է վերագտնել իր մարդկային դիմագիծը, կեցնելը:

- Ես կպրովոքեմ եմ, որ այսօր այդ խղճի բազմակայությունն ամենուր է չգի, ես ինչու պարզ ժողովուրդն ամեն հարցում մեղադրում է իշխանություններին:

Բայց երեւակի փողոցներում հանդիպող պարզ մարդիկ, ևս չէլով դեմքիդ, խաբւում ես քեզ՝ առանց խղի՜ խայթ գգայու։ Այսօր աշխարհը լեցուն է ջարդութեամբ։ Մարդկանց հոգիներում, անհանդուրժողականութիւնն է իշխում։ Մենք մոռանում ենք մի բան, որ կյանքը նման է բուռէ՜ր ռանգի։ Ինչը մենք մեզանցից դուրս ենք նետում, պտտվում, գալիս է մեզ, որովհետեւ՝ «Ինչ որ ցանես, այն էլ կկեսես»։ Այսօր պարզ ժողովուրդն անիծում ղեկավարութեանը, ղեկավարութիւնն անիծում է իշխանութեանը, իշխանութիւնն անիծում ժողովրդին եւ այլն... Ինչու։ որովհետեւ խիղճ կ'է մեր մեջ, որովհետեւ մեր խղի՜ ծայնն անտեսում է։ Մարդիկ չեն անհագատանում, որ առում են դիմացիկին, որ առտելություն են դնեց սրտի մեջ մի գանձ եւ դարձրել։ Ինչպե՞ս կարող է նրանք գլուխները հանգիստ դնել բարձրի՜ առանց անդուրախում, որ ոչ ոք չգիտի, որ Տիրոջ դատաստանի օրը մի պիտի գա։ Մեզանց ամեն էր քախում է, որ իր կյանքն աներկրի վրա հավեթծական է։ Մենք պիտի սթափվենք, քանի որ ազգովի չեն կործանվել։

Շարունակությունը՝ էջ 8

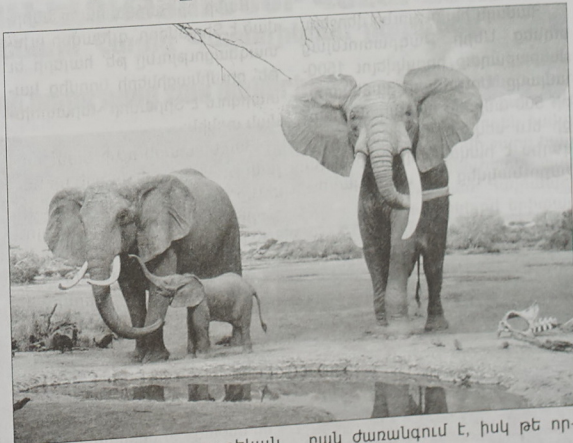
Հայր Սիմեոն ԿՐԱՅՈՒԲՈՒԿ

Սկիզբը՝ էջ 5

Քալանաբար, թե՛ ծաղիկ նշարող ջուր չցնի, ծաղիկը կոտրես: Եթե տրակն լքեն իրենց երեխային, երեխան կմեռնի: Որքան ժամանակ, որ երեխային ինստիտուտ են, ուշադրություն են դարձնում, այլ բան չեն անում, թե՛ ոչ օգնում են լրան, որ գարգանա: Ինչպե՛ս՝ օգնում են երեխային եւ ոչ թե մտնում տրա բնութայան մեջ, որը պարզապէս չեն էլ կարող: Ինչպէս ասացինք, մարդը լույս է արձարի է գալիս թոյլ է իր ճանապարհը սկսում և գրոյից: Եվ ծննդից հետո առաջին տարին, որ կարծում ենք, թէ երեխան միայն լաց է լինում, ուզում է միայն ուտել, մեծ նշանակություն ունի հետագայ այն ընթացքի համար, որ երեխան հետո պետք է անցնի: Իսկ թէ ինչպէս կլինի այդ ընթացքը երեխայի ծնվելու առաջին տարուն, շատ բանով կախված է ծնողներից:

Նաորայի մայրն իր երեխանին փոխանցում է իր մեջ գտնվող դյուրագրգիռ վիճակները: Զեռնաբար, երեխայի մեջ էլ կանխել այդ տրամադրությունները: Սակայն, թե որքան է փոխանցում մայրն իր այդ ներքին ուղեգիծակները, չգիտենք: Օրինակ՝ երբ եղեխան մեծանում ես

ԿԱՏԱՐՅԱԼ ԴՎՈՆՎՈՒ ՆԱՐԿՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

դառնում է տաճը մայրամուտի
սմանվում է իր մորը, այսինքն,
սկսում է ունենալ նյարդային,
բարդոլյաթվորված հոգեվիճան
ներ: Հիշ հարց է ծագում. երե-
խան այդպիսին է, որովհետե-
ծնվել է նման մորից, թե՞ որովհե-
տե նրան նման մայր է մեծա-
ցրել: Սա շատ դժվար հարց է,
չե՞նք կարող հստակ որոշել բա-
սանել, սակայն երկու բան որոշա-
կի կարող ենք նշել:

Առաջին՝ երբ երեխան սկսում է
ծեւավորվել, անպայման որեւէ

ընդունում է մորից, մի այլապիսի հետք են թողնում երեխայի մեջ, որը թվում է, թե ժառանգական են, ինչպեղե այդպես չէ: Եվ հետագայում, երբ ծնողը ցանկանալով են երեխայի միջից արմատախիլ անել որանք, այնքան դժվարույթյամբ են դուրս գալիս, որ թվում է՝ ժառանգական են: Սակայն ժառանգական չեն, այլ ձեռքբերովի, են թեթ լարաբանակցում մայր երեխե հասկանա, թե ինչ է իրեն ապարովում, են կարողանա ազատագրվել նյարդային վիճակներից, այդ դեպքում դրակաւորեն ազդեցութիւն կունենա երեխայի վրա:

ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿԱՐԵՎՈՐ ԱՊՐՈՒՄ Է
ՅՈՒՐԱԶԱՆՉՅՈՒՐ
ՄԱՂՈՒ ՄԵՁ

Երբ երեխան ծնվում է, ամեն ինչից զատ, կարիք ունի ազատության: Ազատությունը հիմնական ապրումն, իրականությունն է մեր ժողովրդի կրթական և քաղաքական համար, այդ թվում՝ փոքր երեխայի: Այսինքն՝ այն երջանակությունը, որ կոչված է մարդուն ունենալ իր գոյության առաջին իսկ պահից սկսած, իսկ հավիտենա

պես՝ Աստծու մոտ, հիմնված է ազատության վրա: Ընդհանրապես անհնարին է, որ մարդը կառողական ինքնորոգակից դառնալ Աստծու տված ուրախությանն ու երջանությանը, թե՛ քաջակամում է ազատությունը:

Այդ ազատությունը սկսվում է այն ժամանակ, երբ երեխան իր մոր արգակումով է: Այսինքն՝ երբ մայրն սպասում է երեխային՝ որպես մի նոր անհատի, որպես Աստուծո արարածի, որպես մի եակի, ով Աստծո հետ պետք է ունենա անձնական հարաբերություն, եւ այդ զգացումով է կողմնորոշվում, այդ զգացումով էլ սիրում է երեխային, ապա երեխան իր մոր արգակումով արդեն սկսում է ապրել իր ազատությունը: Իսկ մեկ ուրիշ երեխայի պարագայում, երբ ծնողներն սպասում են նրան, որ դարձնեն իրենց առարկան, այդ դեպքում երեխան դառնում է ծնողների գերին: Սակայն, գլխավորաբար, ազատությունը իր կյանքն սկսում է այն ժամանակ, երբ երեխան ծնվում է:

Թե ճնշողները, հատկապես՝ մայրը, ինչպես են վերաբերվում երեխային, ցույց է տալիս, թե որքան են ազատություն տալիս նրան, որքան են հարգում նրան՝ որպես առանձին անհատի, ով իրենց սեփականությունը չէ, ով անմիջապես տուրեառություն ունի Աստծու հետ:

Հունարենից թարգմանեց
Էդգար սրկ. ԾԱՏՈՐՅԱՆԸ

ՆՈՎԻՎՆ ՈՒ ՆՐՎ ՀՈՏԸ

ԽԻՂՆ, ԽՂԾԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

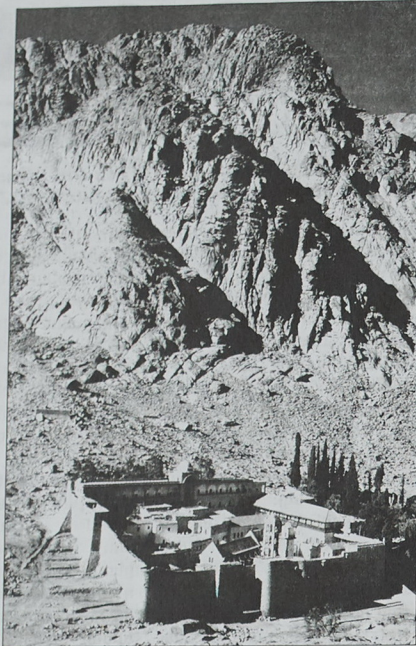
Սկզբը՝ էջ 7

Այն, ինչ կատարվում է այսօր մեզանում, խոսում է այն մասին, որ խղճի ներկայությունն ինքնին դարձել է բացակայություն մեր մեջ: Մարդիկ այսօր կարող են անխիղճ գազանի նման իրենց հայ եղբորը, հայ սպային բզկտել, գազանաբար հռչարել, սպանել, ինչպես թուրքն է ժամանակին վարվել հայի նկատմամբ: Այդպիսիք ինձ համար հայ չեն, նրանց երակներում հայի արյունն չի կարող հոսել: Ավետարանն Անառակ որդու օրինակով ցույց տվեց, որ մինչև մարդը խորապես իր ապրված ողբերգությանը չանդադանա, երբեք չպիտի մտածի վերադարձի մասին: Մենք այսօր դժբախտաբար կորցրել ենք արթուն եւ զգաստ դատելու, ինքնեքս մեզ քննադատելու զգացողությունը: Ես միշտ մտածել եմ, որ երբ մարդն իր դիմացինին խաբում է, մեղք է, քայց ոչ ողբերգական, քայց երբ մարդն ինքն իրեն է խաբում, դա է մեծագույն ողբերգական մեղքը, որովհետեւ ինքն իրեն խաբելով՝ մարդը մատնվում է կորստյան: Ուրեմն ամենակարե-

ւորն այն է, որ մարդն ունենա սթափության ոգի՝ իրական աչքով նայելու եւ դատելու համար, եւ քաջություն՝ իր կատարած սխալները խոստովանելու եւ ետ դառնալու: Հիշենք, թե ինչ էր ասում Զրիստոսը հիվանդներին բժշկելուց հետո. «Գնա՛ւ ե՛ս այլեւս մի՛ մեղանչիր»:

- **Երբեմն մարդը, չդիմանալով խղճի խայթոցներին, զոչում է ապրում իր գործած սխալի համար, հայտնվում անհասկալի ու տաքնապալի վիճակներում, ընկնում «հոգեւոր հիվանդության» մեջ: Ինչպե՛ս է բուժվում խղճմտանքի արդյունքում առաջացած հիվանդությունը...**

- Եթե մարդն արդեն զոչացել է, ապա մնում է մեկ բան՝ արդթել, աղոթքով մոտենալ Աստծուն, աստվածային խոսքով վերադարձվել, որովհետեւ աղոթքը մարդու մեջ զորացնում է տկարացած հոգեվիճակը, մարդուն միավորում է Աստծո հետ, եթե ճիշտ է կատարվում եւ ոչ եզրեցնտրիկ կերպով՝ այս տուր, այն տուր ասելով: Ո՛չ, այդպես չի կարելի աղոթել: Աստված «Կարմիր խաչի» տնօրենը չէ...

Աստծո հետ մեր կապը պիտի ամրագրենք, որպեսզի Նրա ներկայությունը, որ մեր հոգին է, միշտ լինի արթուն եւ զգոն վիճակում: Մեր ժողովուրդը միշտ եղել է աստվածաժախ, նույնիսկ քրիստոնեությունից առաջ ենք ունեցել այդ սրբության

գաղափարը:

- Եկեղեցու սուրբ հայրերը հորդորում են «խիղճը միշտ արթուն պահել՝ չարիքների խորխորատները չգահավիժելու համար»: Մեր օրերում որքանով է հեմարավոր այս պատգամի իրագործումը:

- Այնքանով, որքանով Աստծուն ենք արթուն պահում մեր մեջ, որովհետեւ խիղճն Աստծու ներկայությունն է մեր մեջ: Խիղճն այն հարցադրումն է, թե որտեղ եմ ես. Զրիստոսի կողքի՞ն, թե՞ Զրիստոսից հեռու, ո՞ր խաչի դիմաց եմ կանգնած ես. Զրիստոսի՞, թե՞ ավագակի խաչի: Բոլոր նրանք, ովքեր թալանչական արժեքների կրողներ են, որոնց համար գողնալը, մարդասպանությունը, մարդկանց կաբելն ու դժբախտության մատնելը խեղճություն է, կանգնած են ավագակի խաչի առաջ: Նույնիսկ եկեղեցի մտնելով՝ նրանք խաչակնքվում են ավագակի խաչին եւ ոչ Զրիստոսի փրկչական խաչին:

- **Հայր սուրբ, այդպիսիք ի՞նչ պատիժ են ստանալու Աստծուց՝ այս կյանքում չապաշխարելու եւ դարձի չգալու դեպքում:**

- Զրիստոսն ասաց, որ այդպիսիները պիտի հավաքվեն ու Նետվեն կրակի մեջ, որպեսզի նրանցից ոչինչ չմնա՝ մոխրից բացի, որն անկենդանության խորիդրա-

Սիրելի՛ հայրենակիցներ.

Հայկական տպագրության սկզբնավորումից հետո 2012 թ. երկրորդ նշանակալից հինգհարյուրամյանը կապվում է Սուլա-վայի Հանգաւարի վանքի հիմնադրման հետ:

1512 թ., երբ Միջերկրականի փառերին՝ Վենետիկում, Հակոբ Մեղապարտը հրատարակում էր հայերեն առաջին տպագիր գիրքը, Եվրոպայի մեկ այլ կենտրոնում՝ Ռումինիայի Սուլավա քաղաքում, որը հայ մատենագրության մեջ հայտնի է Սեչով անվանմամբ, Տոնավազ տոմարնունը կրող վաճառական երկու եղբայրներ, դեպի Վիեննա իրենց ճանապարհին, այս քաղաքի մերձակա բլուրներից մեկի վրա մի հրաշալի տեսիլք տեսան՝ երկնքից երկիր իջնող հրեշտակաձայն օրինությամբ լեցուն: Արթնանալով ուխտեցին հիմնել մի վանք, որն էլ իրականացրին նույն տարում: Ուխտի կատարմամբ կառուցված այս վանքը կարճ ժամանակում դարձավ ուխտակատար մի արբավայր ոչ միայն ռումինահայության, այլեւ ռումինացիների համար՝ հռչակվելով որպես Եվրոպայի հայության մուրազակատար Սբ Կարապետ:

«Հանգաւար» նշանակում է հաճոյից կատար, այսինքն՝ ցանկությունները, խնդրանքները կատարող՝ խնդրակատար: Մեր ժո-

ղովուրդը Հանգաւար անունն է տվել Տիրամորը նվիրված մի շարք նշանավոր սրբավայրերի՝ ապավինելով Տիրամոր բարեխոսությանը:

Ուխտավորների առջեւ առաջինը գծարվում է բլրի վրա բարձրացող վանքի խաչը, որի համար ժողովուրդը Հանգաւարն անվանում է նաեւ հաչկատար՝ խնդրանքների կատարումը խաչին ապավինելով:

Պատահական չէ եւ մեծ խորհուրդ ունի Հանգաւարի հենց Սուլավայում հիմնվելը: Սուլավան Եվրոպայի հայկական հնագույն թեմական կենտրոններից է, որն առանձին թեմ է հռչակվել դեռեւս 1401 թ.: Ալեքսանդր Բարի իշխանի հատուկ հրովարտակով՝ մի քանի հարյուրամյակ մայով Արեւելյան Եվրոպայի հայությանը համախմբող կարեւորագույն կենտրոններից մեկը: 15-16-րդ դարերում Սուլավայում կառուցվել են վեց հայկական եկեղեցի ու երկու վանք: Ողջ Եվրոպայում դժվար է գտնել մեկ այլ քաղաք, ուր այցեան հայկական վանք ու եկեղեցի կառուցված լինեն եւ այն էլ՝ այս դարերում:

Այս գարմանհիւրաշ երեւույթը հոգեւոր մի խորին խորհուրդ ունի: Սուլավայի հայերի նախնիներն այստեղ են հասել՝ Անի-Ղրիմ-Ուկրաինա-Ռումին-

ՀՐԱՎԵՐ ՀԱՃԿԱՏԱՐԻ ՈՒՆՏԱԳՆԱՅՈՒԹՅԱՆ

նիա երկար ճանապարհն անցնելով, եւ Հառավիղներն են Բագրատունյաց փառքի պատկը եղող Անիի: Այս պատճառով է, որ ճանաչված պատմաբան Սուրեն Զուլանջյանն իր մեծարժեք ուսումնասիրությունը վերնագրել է «Սուլավան» ռումինահայոց Անին»:

Սուլավայի հայությունը ոչ միայն Անիից սերված լինելու հիշողությունն ու գիտակցությունն է պահել, այլեւ եկեղեցաշինության ոգին՝ Անիի հազար ու մեկ եկեղեցիների «մանրակերտը» ստեղծելով:

Համայն հայությունը վերջերս տոնեց Անիի Բագրատունյաց մայրաքաղաք հռչակվելու 1500-ամյակը: Սուլավայի Հանգաւարի 500-ամյակն անհավան փառքի եւս մեկ ղողանջումն է, որը գալիս է հավաստելու, որ Անին Հարունակվեց անհավանու-

թյամբ, Անիից սերված լինելու հպարտ գիտակցությամբ:

Հանգաւարն այնքան հռչակված է եղել, որ ռումինացիներն այն կոչել են պարզապես Միտոկոլ Արմենեսկ՝ Հայոց վանք: Սուլավայի պատմության կարեւոր հիշատակներից է եւ այն, որ արեղայական ձեռնարկությունից հետո մինչեւ հոգեւորականի՝ իր գործունեությունն սկսելը, քառասունյար առանձնացման շրջանը Վազգեն Վեհափառը 1943 թ. անցկացրել է այս վանքում:

Ջանի որ Հանգաւարը նվիրված է Տիրամորը, գլխավոր ուխտագնացությունը թե՛ հայերի է թե՛ ռումինացիների կողմից կատարվում է Տիրամոր Վերափոխման տոնին:

Հանգաւարն ունի նաեւ անհավան թանկ ու նվիրական մի մասունք՝ Տաթևի վանքի զանգը, որի վրայի արձանագրությունում ասվում է, որ այն պատրաստվել է 1244 թ.: Այս զանգով անհավան վերհուշին միախառնվում են հայոց լեռնաշխարհի վանքերի ղողանջները:

Ռումինահայ եւ այժմ ամերիկաբնակ Հակոբ Գույումճյանի մեծագնիվ նվիրատվության եւ ռումինական իշխանությունների իրականացրած աշխատանքների շնորհիվ լիովին նորոգվել է Հանգաւարը, եւ այս տարի՝ Տիրամոր Վերափոխման տոնին՝ օգոստոսի 12-ին, այստեղ մատուցվելիք հայրապետական Պատարագի ելեւելներն ու Տաթևի վանքի զանգի ղողանջները ոչ միայն ազդարարելու են Հանգաւարի պատմության առաջին հինգհարյուրամյակի ավար-

տը, այլեւ երկրորդ հինգհարյուրամյակի սկսվելը:

Հանգաւարի 500-ամյակի առիթով օգոստոսի 10-12-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Գարեգին Բ Շայրազուն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հովանավորությամբ կիրականացվի ուխտագնացություն եւ կմատուցվի Պատարագ: Սիրով հրավիրում ենք մեր ժողովրդի զավակներին մասնակցություն քերելու կատարվելիք ուխտագնացությանը եւ հանդիսություններին՝ կրկնելով ուխտավորների սրտից բխած եւ հարյուրամյակների վաղեմությունն ունեցող հետեւյալ խոսքերը.

Սուրբ Հանգաւար, փողոկ՛կ տաճար,

Ամենեցուն դու տա՛ն

մեզ ճա՛ր,

Սուրբ Հանգաւար, փողոկ՛կ բլուր,

Ամենեցուն խնդիրը՛ տո՛ւր:

Ռումինիայի հայոց թեմի մամուլ դիվան

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱ ՅԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկաթաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Զրիստոսյան Հայաստան»
թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Մուսաբեկյան
Գրանցման վկայական՝ 624
խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝
qh@etchmiadzin.am
web կայք՝
kh-tert.livejournal.com
krishayas.wordpress.com
Ստոր. տպագր. 17.7.2012 թ.
Տպաքանակ՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ